

Josip Franulić

SVEĆENIK PATNIK

„Najteže je trpjeti, a ne vidjeti smisao toga. Blago onomu koji trpi i zna smisao trpljenja” (P. Claudel).

Kad bismo u svjetskoj književnosti tražili žrikladan tekst, kojim bismo sažeto ocrnali svećenički život i rad don Ivana Babarovića¹ (1896.-1980.), ponovili bismo što je o župniku u svojim „Canterburyjskim pričama” napisao engleski pjesnik G. Chaucer (14. st.):

*„Kristov je nauk širio pun žara,
vodio župu svoju s mnogo mara;
dobrostitv bješe, vrlo MARLJIV, vrijedan,
u nevoljama svojim STRPLJIV, predan.
Prezira ne bje pun i neoprostiv,
nego POMIRLJIV, nekome i dobrostitv;
da u raj pravo privede puk cio
primjerom dobrim pos'o mu je bio.
Sjaja ni časti nikakvih ne žudi
i to predbacit ne mogu mu ljudi,
već Kristove on riječi širi svima,
ali se i sam vlada prema njima.”*

-
1. I. BABAROVIĆ, Moje tamnovanje, u Danica pučki kalendar, Zagreb 1955., 54-55. – U povodu Babarovićeve smrti objavili su nekrologe: J. FRANULIĆ, u Službeni vjesnik hvarske biskupije br. 4 i 5/1980., 90-92. i u Glas Koncila br. 21 (441) od 26. X. 1980. Također i S. ŠTAMBUK, u Bračka crkva br. 3/1980. (7), 9. i u Sveta Mare, list župe Gospe Karmelske u Nerežišćima (ciklostil), br. 4/1980. (8), 6. – Još je o njemu pisao J. FRANULIĆ, o 5. obljetnici smrti u Glas Koncila br. 50 (532) od 15. XII. 1985. i o 90. obljetnici rođenja u Marija br. 6 (231) 1986., 214-215.

Don Ivan Babarović rodio se 8. lipnja 1896. g. u Milni na Braču.² Školovao se u zavičaju, Bolu na Braču, Dubrovniku i Sarajevu, gdje je 26. lipnja 1921. g. zaređen za svećenika hvarske biskupije. Pastoralno je djelovao u trima bračkim župama: Dračevica (15 g.), Sutivan (3 g.) i Nerežišća (23 g.). Poslije 41 godine aktivne službe, zbog sljepoće umirovljen je 1962. g. Nastanio se u rodnom mjestu i ondje umro 7. rujna 1980. godine.

1. Ustrajan molitelj

Dobar Kristov pastir svojim djelovanjem potvrđuje ono što drugima govori. Ako je druge pozivao da mole, to je prvi činio. Ako je drugima preporučivao pohađanje crkve, tko je u njoj proboravio više od njega, u javnoj i privatnoj molitvi? Kao nemumoran liturg, besprijekorno je predvodio mnogobrojne, u župi tradicionalne, liturgijske čine i razne pobožnosti. Još više, bio je čovjek duboko proživljene osobne molitve. U sjećanju župljana njegove zadnje i omiljene župe Nerežišća ostali su nezaboravni njegovi svakodnevni odlasci na groblje, gdje je, u tišini i samoći, dugo razmišljao i molio.³ Poslušavši poziv Gospodara žetve, molio je i za duhovna zvanja. Pojedini mlađi svećenici hvarske biskupije upravo njemu duguju poticaj za svoje zvanje.

Svoje odlaske na groblje ovako opisuje: „*Tu vrlo rado boravim, ona tišinu mi vrlo prija, ptičji pjev mi je najdraži koncert. Upravljam oči na brda, molim za pokojnike, molim za shvaćanje mojega razuma, da se ni u čemu ne prevari, da shvati budućnost, rasvijetli sadašnjost, prodre u drugi svijet; svaka moja riječ da bude ispravna, sve moje napisano da bude savršeno, svaki moj čin da bude korektan. O kako rado boravim u onoj tišini! To je za me zemaljski raj! Htio bih mnogo i mnogo godina živjeti i neprestano ga uživati. To su presretni časovi moga života; volim tu boraviti nego u bilo kojem društvu ljudi. Mudro je sv. Bernard izjavio: 'O beata solitudo, tu sola beatitudo!' U samoći je čovjek sav svoj, posve miran i zadovoljan. O samoćo, čovjekova čuvarice, ti ga činiš blaženim, u tebi Boga uživamo i s Djevicom Marijom razgovaramo.*”⁴

2. Iz Milne su i braća Bonačići, najzaslužniji župnici u tisućljetnoj povijesti župe Nerežišća. Usp. J. FRANULIĆ, Pastoralni profil braće Jeronima (1709.-1762.) i Frane (1724.-1788.) Bonačića, u Služba Božja br. 1 i 2/1989., 116-130.
3. „U tišini i samoći napreduje pobožna duša” (Nasljeduj Krista I., 20).
4. J. W. GOETHE: „Samoća je liepa stvar, ako čovjek sam sa sobom živi u miru i ako se bavi nečim određenim.”

2. Strpljiv patnik

Babarovićeva životna knjiga dobrim je dijelom ispunjena raznovrsnim patnjama i mukama.

*„Netko sa svojim bolom ide
ko s otkritom ranom:
svi neka vide.
Drugi je čvrsto u sebi zgnječi
i ne da mu prijeći u suze i riječi.”⁵*

Babarović je spadao među te druge i zato mnogi njegovi znanci o njemu kao patniku ne znaju gotovo ništa.

U njegovu 85-godišnjemu životnom vijeku križ mu je bio vjeran pratilac. Već kao srednjoškolac, tijekom Prvoga svjetskog rata, iskusio je glad; uslijedile su obiteljske tragedije, a sam je zadnjih 20 godina proživio potpuno slijep. Nikada ni jednom riječju nije pokazao negodovanje ili nezadovoljstvo zbog toga teškog prikraćenja.

Zacijelo je u tako uzornu podnošenju sljepoće bio motiviran riječima, kojima se godinama susretao u časoslovu: *„Velika je utjeha u nevolji kad podnoseći protivštine u pamet dozivamo darove kojima nas je obdario naš Stvoritelj. Tada nas neće slomiti što s bolju dolazi, ako brzo u pamet dozovemo ono što nas kao dar olakšava. Napisano je: 'U dane sreće ne zaboravi nevolje, a u dane nevolje ne zaboravi sreću'.”⁶*

3. Žrtva nacističkog nasilja

U danima Drugoga svjetskog rata pružio je potresno svjedočanstvo vjere i čovjekoljublja. Radije je prihvatio nacističke zatvore po Bosni i Hercegovini te konačno logor u Zenici, negoli odao imena ljudi koje je okupatorska vlast tražila kao svoje političke protivnike. Zbog nađena oružja u crkvenim prostorijama – ondje je, kako sam piše, postavljeno mimo njegova znanja – imao je biti izveden pred njemački ratni sud, ali je to spriječilo njegovo teško zdravstveno stanje. U zeničkom je, naime, logoru obolio od pjegava tifusa, koji je inače bio smrtonosan.

Pod naslovom *„Dani moga tamnovanja”*, opisao je svoja stradanja u trima rukopisnim svescima,⁷ iz kojih se crpu činjenice i podaci u daljnjem tekstu.

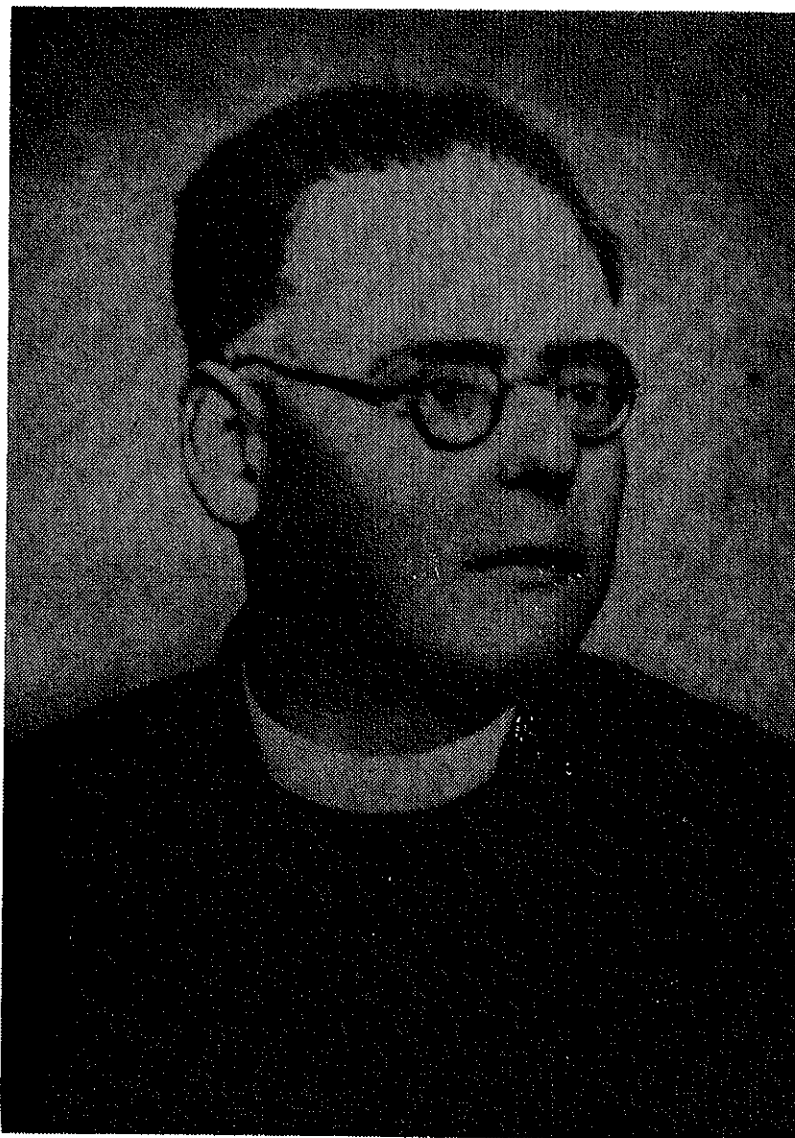
5. D. CESARIĆ, Sakriveni bol.

6. GRGUR VELIKI, Poučne knjige III., 16.

7. Dimenzije 14,5 x 20 cm, svaki svezak po 120 stranica.

3.1. Dani mučeništva

Premda je, po objavljenoj i zapisanoj Božjoj riječi, svakomu čovjeku većina godina zapravo muka i ništavost (usp. Ps 90,10), a fortiori se to može reći za utamničenika, kojemu je oduzeta sloboda kretanja i uskraćena mnoga ljudska

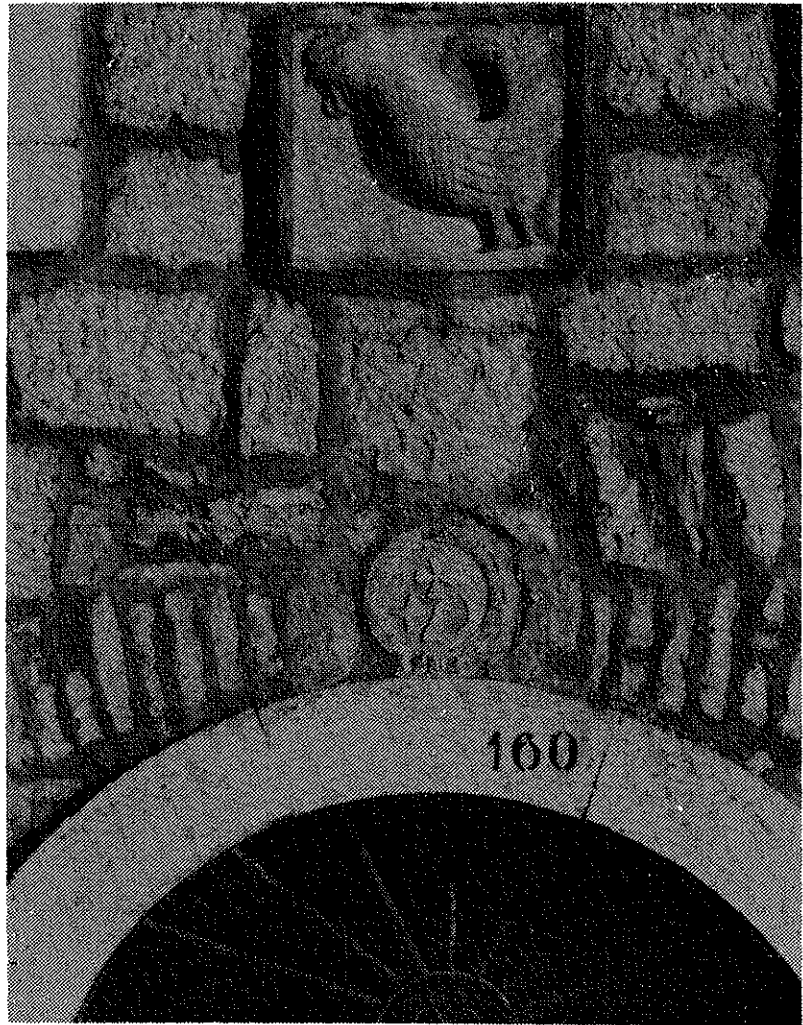

Don Ivan Babarović kao 45-godišnjak.

prava. Babarović se s nevoljama, vezanim za život zatvorenika, suočio odmah poslije svoga uhićenja 24. veljače 1944. g., kad se poslovno zatekao u Splitu. U svojoj 48. godini doživio je prvi zatvor, što ovako opisuje: „*Nastojim moliti, uzimam u ruke časoslov i kronicu da se smirim, da zaboravim na grubu i tešku stvarnost. Gestapovac, koji me zatvorio, reče mi oko podne da će poslije podne koji vojnik otići u grad i kupiti mi hrane. Kroz rešetke vidjeh jednoga vojnika i zamolih ga da se interesira hoće li mi koji vojnik donijeti hrane. Bilo je od podneva prošlo*

već nekoliko sati, a od sinoć nisam ništa okusio. Taj je moju molbu reagirao tako, da je uz prozorske rešetke postavio nekoliko opeka, kako mi u sobu ne bi dolazilo svjetlo."

Takav postupak bio je za Babarovića navještaj da – uz ostale teškoće i neugodnosti – počinju za njega također i dani gladovanja. Boraveći u mostarskom zatvoru, piše kako tamničar „*katkad na podne otvori vrata ćelije da pruži malo*

Dvodijelni grb pomoraca Babarovića na njihovoj kući u Milni (Brač) iz god. 1866. U krugu je, uz ostale znakove, i kormilo, a pijetao je znak ranoranilaštva. Jednaki su amblemi i na njihovu starom grobu iz god. 1829. na mjesnom groblju.

'juhe', a koji dan otvaraše malu rupu na vratima da pruži komad suha kruha. Koji dan ne pruži ni komadić kruha. Tako mi prolazahu dani trajne korizme, trajna posta i nemrsa, a bilo je upravo korizmeno vrijeme." U osamici sarajevskog zatvora dobivao je ujutro komad kruha s malo pekmeza, u podne malo „juhe”, a za večeru ništa. Ni zenički logor u pogledu prehrane zatvorenika nije bio iznimka. „Za čaj ujutro rabila se vrtna trava, koja bi se na kotlu polijevala vrućom vodom. Kruh također bijaše veoma slab, a staro konjsko meso služilo je za začim."

Vozeći se vlakom iz Sarajeva u Zenicu, zajedno s ostalim zatvorenicima, ističe da „u vlaku nije bilo vode, a morila nas je jaka žeđ. Nikad u životu ne osjetih muku, koju sam trpio od žeđi, kao za vremena te vožnje u Zenicu. Videći mene svećenika, zarobljenici me stanu moliti da pitam gestapovce koji su nas pratili, neka mi dopuste donijeti vode, kad budemo čekali na kojoj stanici. Znajući da neću biti uslišan, teška srca udovoljih njihovoj urgentnoj molbi. Stadosmo na jednoj stanici pa zamolih stražara da mi dopusti donijeti vode u vlak. On mi surovo odvrati da idem pitati vode u šumi.”

Suvišno je isticati kako je taj post i nemrs, makar prisilno nametnut, Babaroviću korisno poslužio na duhovnu izgradnju (*Ex necessitate fac virtutem*). U starokršćanskoj, naime, književnosti nalazimo i ovo: „Duša, koja se djelomično odriče jela i pića, postaje bolja.”⁸ A jedan duhovni pisac poučava: „Koliko duša napreduje, toliko postaje jača i snažnija da pretrpi sve teškoće koje je snađu.”⁹

3.2. „Crv a ne čovjek” (Ps 22,7)

Razumljivo je da nedostatak hrane i pića ne može biti jedini uzrok ljudskih patnja. Ta „ne živi čovjek samo o kruhu” (Pnz 8,3). Od tjelesnih neusporedivo su teže duševne patnje, od kojih ni Babarović u svojemu tamnovanju nije bio pošteđen.

Kad su ga iz Splita, pod vojničkom pratnjom, vodili u Ljubuški, prenoćio je u Zadvarju. Pripovijeda kako je proveo tu prvu noć poslije lišenja slobode: „U jednoj sobi prilično prostrane ali zapuštene kuće bilo je nešto slame, koju postavili na jedan provizorni krevet, napravljen od nekoliko daščica. Bacih se na taj nazovi krevet, ali san nikako da padne na oči. Preko noći slušam kako se oko zgrade neprestano kopa krampovima. Svašta mi padne u pamet: ne kopaju li možda meni grob, u koji će me noćas zakopati? Molih se Bogu za jakost da mogu izdržati: 'Kako jadan da ovdje svršim, a da nitko ne bude znao za moj svršetak? Svemožni Bože, smiluj mi se i očuvaj me od užasne smrti!' U tim mislima provedoh noć, u neprestanu uzbuđenju. To je bila noć pravoga mučeništva.”

Kao zatvorenik, Babarović je doživio i vezivanje ruku lancima. Promatrao je kako njemački stražar najprije vezuje ruke njegovu supatniku i uvjerio se da to radi rutinski, bez ikakva suosjećanja, pače otvrdnuta srca. Došao je red i na njega. Pustimo da o tomu sam pripovijeda: „Počne mi vezivati moje posvećene ruke, ali opazih da to radi bez ikakva poštovanja prema njima. Pri tomu njegovu činu pos-

8. Poslanica Diognetu, 6.

9. Pouke opata Doroteja XIII., 2.

samiloštvu vladao prema zarobljenima, kad su dolazili do kuhinje, da uginu od gladi. Tada se, da je Austrija nac. bio prijet nacionalnoosvajati i t. drugim duhom, te moja je nesreća bila, da sam se na njega namjerio, kad bih doveden u Guberski. To je moja druga dama. Miler je bio osoba istog zatora, te je opet bio do zarobljenika, da ih struži.

Neznoga dozna dođe u svoju ištu onaj njemački pisar iz kancelarije, te ga zamoli, da bi mi dao papira, kako bih pisao svojima. Mici, gdje se nalazim i kako sam još na životu, također da ću obavijestiti mogoga Ovdinarija. Olegovori mi pozivaju. Posjeći papira po Mileru. Napisaoh

pisma. Kancelarija ne otpremi pisma, rec' ih prikljuci drugim osobama, koji se odmorahu na me kako porije opazih. Ute nadah, i mi najzornije, da se mi tako i ciniti. Tako dok bih u zatvoru, i primih nekakva pisma ni od koga. - U visenju paka nećenički sluga, i t. i. cuju.

Neznamput mi upiše, da rec' jednoga stomobranu, koji je bio sa zarobljenicima do mogoga riva, da zamoli velećarne šton floce, da bi me koji restornik sa pohoditi. Sutradan r. i. i. restornik Franjevo, kako por koji ispred mogoga zatora, poći u kancelariju, ali su me do postaviti doći do mene. Ostara

ve me obuhvati jak čuvstveni potres. Iznenada mi dođe u pamet slika Krista Bogočovjeka, kad je bio vezan, pa se umirih. Razmišljao sam: ako je Krist, druga božanska osoba, na ovoj crnoj zemlji doživio da bude vezan, zar sam ja od toga morao biti isključen posebnom povlasticom? Odjednom se smirih pri tomu najgroznijem času cijeloga svojega života i osjetih veliko olakšanje."

Uoči Cvjetnice 1944. g., poslije više od mjesec dana zatvorske izolacije, našao se ponovno na mostarskim ulicama, dakako s oružanom pratnjom, čekajući polazak u Sarajevu. U njegovim sjećanjima čitamo: „*Vidim redovnice raznih katoličkih družba, kako nose u Bosnu grane maslina iz moje sunčane Dalmacije. Odjednom padoh u duboku meditaciju. Vidim kako su vesele i sretne one redovnice, noseći maslinove grane, koje će sutra biti blagoslovljene. Preko dva desetljeća blagoslivljao sam toga dana grane masline kao župnik po bračkim župama, a danas sam kao zločinac otpraćen prema sjeveru. Nikomu neću moći pružiti blagoslovljenu maslinovu granu niti će je tko meni uručiti u znak mira. Ove godine to sigurno neću učiniti, a hoću li više ikada?*” Opisivanje tih časova zaključuje pretpostavkom da ga je u tako tužnu stanju sigurno opazila koja od spomenutih redovnica i u srcu se za njega pomolila.

Za svojega tamnovanja doživio je mnogo poniženja i nerazumijevanja. U Ljubuškom je zamolio pisara zatvorske kancelarije da bi mu dao papira, kako bi pisao svojim i ordinariju, izvijestivši ih o svojem aktualnom položaju. Dotična pisma kancelarija nije otpremila, nego ih je — na Babarovićevo neugodno iznenađenje — stavila u njegov dosje. Inače, za svojega tamnovanja nije primio pismo ni od koga.

Kad su ga, pod oružanom pratnjom, zajedno s jednim supatnikom, vodili po Mostaru, susreo ga je njegov župljanin, trgovac iz Nerežišća. Na njegovo dozivanje, Babarović mu nije smio ništa odgovoriti. On se uputi za njima da vidi što će se dogoditi. Babarović se prisjeća toga neobičnog susreta: „*Nijemcu to dosadilo, okrene se, uperi pušku prema njemu te se on jako zabrinut za nas udalji. Toga časa osjetih takvu nutarnju bol da se gotovo mrtav ne sruših na zemlju.*”

3.3. Svećenička solidarnost

Makar kao utamničeni u nezavidnu stanju, redovito je nailazio na iskreno suosjećanje domaćih ljudi, onih u zatvorima i na ulici, kad bi ga premještali iz jednoga mjesta tamnovanja u drugo. Djelotvorno se tada pokazala na djelu i brataska solidarnost svećenika po mjestima u kojima je tamnovao.

Već sutradan poslije uhićenja doveden je u Ljubuški. Još za vrijeme njegova ispitivanja, jedan se svećenik iz toga mjesta telefonski interesirao za Babarovića: odakle je i kako je ondje doveden te da li bi ga mogao pohoditi. Njemački pisar

odgovorio je niječno. Za svojega boravka u Ljubuškom, Babarović je uspio reći jednoj osobi neka zamoli mjesne franjevce da bi ga koji od njih došao pohoditi. Doista je već sutradan jedan franjevac prošao mimo njegova zatvora i pošao u zatvorsku kancelariju, ali mu nisu dopustili pohoditi utamničenoga kolegu. Za nj je u kancelariji ostavio cigareta, od kojih su mu poslije davali. U svezi s takvim postupkom Babarović zaključuje: „*Dobro veli naš narod: krv nije voda!*”

Boraveći u mostarskom zatvoru, pošlo mu je za rukom, preko posrednika, o tomu obznaniti njegova školskoga kolegu iz sarajevske bogoslovije, mostarskoga biskupa dr. Petra Čulu. On je, u pratnji jednoga svećenika, osobno došao u zatvorsku kancelariju, intervenirajući da Babarovića puste na slobodu, ali na žalost bez pozitivna ishoda. Zauzimao se za njega, premda bezuspješno, i onda kad je već bio odveden iz Mostara.

Dok se nalazio u zeničkom logoru, došao je jedan svećenik pohoditi rođenoga brata zatvorenika. Opazivši Babarovića na prozoru, pošalje mu veliki komad kruha, a on ga podijeli s jednim zatvorenikom, koji poslije bolesti nije mogao okusiti logorskoga kruha.

Za njegova tamnovanja u Sarajevu, jedan brački župnik ondje interniran, otišao je do isusovca Josipa Vrbaneka i preporučio mu Babarovića, koji je u svezi s tim napisao: „*Taj se svojski zauzme za mene, potraži pomoć u svojim prijatelja, ali im Nijemci cinički rekoše da za me ne znaju!*”

Ne navodeći još neke neuspjele intervencije pojedinih svećenika, svakako treba spomenuti onu koja je konačno urodila plodom. Dok se Babarović u sarajevskoj bolnici oporavljao od pjegavca, gimnazijski kateheta dr. Rudolf Romer intervenirao je, s pozitivnim ishodom, kod njemačkoga gradskog komandanta da Babarović bude pušten na slobodu. U toj prigodi dotični komandant nije propustio naglasiti da je Babarović „*neprijatelj nacionalsocijalističkoga režima u Njemačkoj te da je govorio protiv političke i kulturne njemačke prevlasti u Europi*”.

Ne samo svećenici nego su i redovnice djelotvorno pokazale sućut u Babarovićevu stradanju. Kad je provincijalna glavarica ss. Kćeri Božje Ljubavi doznala za njegovu situaciju, poslala mu je u zenički logor po jednoj redovnici hrane i rublja. Također su ga se sjetile i ss. Predragocjene Krvi Kristove iz Zenice, poslavši mu hrane, koju je on podijelio sa zarobljenim talijanskim kapucinom.

U Babarovićevim svescima čitamo da književnik Antun Branko Šimić negdje piše „*kako su ljudi jedni drugima najbliži u tamnici i u bolnici. Ono što je u čovjeku najčovječnije, najodličnije se pokazuje u tim dvama mjestima, koja nisu toliko prijatna ljudskoj naravi*”.

4. Zauzet pastoralac

U svojoj aktivnoj službi, u kojoj nikada nije imao pomoćnika ni praznika, bio je višestruko okupiran u dušobrižništvu, izvršavajući besprijekorno sve pastoralne dužnosti. Proživjevši u mirovini 18 godina nao slijepac, svakodnevno je napamet celebrirao zavjetnu Gospinu misu na latinskom jeziku i bio na raspolaganju za ispovijed u crkvi i u svojoj kući. Svojevrsan pastoralni angažman primjenjivao je i kao zatvorenik, pače u tom smislu piše: „*Mogu reći da sam tada u logoru uživao autoritet kod ljudi kao nikad prije u životu.*”

4.1. Evangelizator

Situacija u logoru – masovno umiranje od tifusa – pogodovala je da ljudi budu impresionirani i skloni razmišljanju o najvažnijim pitanjima koja neprestano muče čovjeka, a jedino vjera može na njih pozitivno odgovoriti. Navečer bi bile opširne rasprave o vjerskim pitanjima. Tako mu jednom neki musliman postavi pitanja o gotovo svim dogmama Katoličke crkve. „*Odgovarah mu*”, piše Babarović, „*premda improvizatorski i nepripravno, tako jasno razglabajući o tim pitanjima, kako gotovo nikad u životu do tada nisam.*”

O evangelizaciji, koja izvire iz kontemplacije,¹⁰ nalazimo u njegovim zapisima: „*Apostoli su molitvu pridružili propovijedanju. Koliko se puta Pavao preporučuje u molitve onih kojima upravlja svoje poslanice! Grgur Veliki i Augustin traže od propovjednika da prije moli, zatim da propovijeda. Vještina dobra propovijedanja ne postiže se u školama već na klecalu. Svagdanje razmišljanje revnu svećenika najizvrsnije je sredstvo za uspjeh u propovijedanju. Tko mnogo razmišlja, dobro propovijeda. Naprotiv, tko ne gori, ne užije (qui non ardet non incendit). Nadalje, dobar govor posvjedočuje uvijek vjeru i mjeru, kojom propovjednik osjeća Božju svemogućnost u svojoj duši, mislima, čuvstvima i volji.*”

4.2. Apostol krunice

Evangelizirajući i kao utamničeni, propagirao je Gospinu krunicu – svoju vjernu životnu pratilicu – pa i među supatnicima drugih vjerskih zajednica. S tim u svezi čitamo u njegovim svescima: „*Mi katolici molili smo dnevno više krunicu u sobi, a muslimani su u duhu pratili naše molitve. Poticali su nas da molimo i pi-*

10. S tim u svezi citira Tomu Akvinskoga (S. th., 2. 2ae, q. 188, a. 6), naime da propovijedanje potječe iz punine kontemplacije (ex plenitudine contemplationis praedicatio derivatur).

tali razjašnjenja o pojedinim dijelovima pobožnosti ružarija. U devetnici Duhova 1944. g. zamolih katolike iz Fojnice da bismo molili krunicu, na što oni vrlo rado pristadoše. Molili smo krunicu na hodniku, svakodnevno smo je namjenjivali da nas Gospodin izbavi iz te kuće žalosti, a našoj bi molitvi pribivao i koji musliman. Poslije mi se u Sarajevu javi jedan od tih Fojničana te mi pripovijedi kako je on i svi drugi Fojničani, s kojima sam molio ružarij, bio oslobođen logora. Svjetovah pravoslavca Vasu s našega odjela da bi se i pravoslavci zajednički molili neka im se Bog smiluje i izbavi ih iz te kuće žalosti. Obeća mi da će u tom smislu poraditi kod svojih, ali bez uspjeha. Razlog je bio taj što pravoslavci u svojim crkvama nemaju drugih molitava osim službenih, liturgijskih.”

4.3. Liturg

Kao zatvoreniku, Babaroviću nije bilo omogućeno – premda je za to molio nadležne – da celebrira ili obavlja bilo koji bogoštovni čin. Taj je nedostatak nadoknađivao svojevrsnom evangelizacijom, zapravo katehizacijom i zajedničkom molitvom ružarija, o čemu je upravo bila riječ. Ipak mu se i u zeničkom logoru pružila prigoda da pred slušateljstvom izvodi pojedine crkvene napjeve, što je njemu kao glazbeniku – redovito je vježbao na vlastitom klaviru – bila duhovna hrana. Sa zarobljenim talijanskim časnikom, praktičnim vjernikom, pjevao je latinske skladbe u gregorijanskom koralu („*Možda prvi put ti anđeoski napjevi odjekivahu u toj zgradi tuge i plača*”, piše Babarović), a u prigodi pred pravoslavicima pojedine dijelove staroslavenske mise.

Na Uskrs 1944. g. s ministrantima je posluživao i odgovarao kod mise, koju je logorašima celebrirao jedan svećenik iz grada. Babarović se prisjeća toga dana: „*Bijah jako potresen; toliko sam godina obavljao službu Božju na Uskrs, a ove godine boravim u logoru smrti. To je bila prva i zadnja misa kojoj sam pribivao dok sam bio u zeničkom logoru.*”

Usljed epidemije tifusa nije bilo dopušteno da katolički svećenik providi umiruće koji su to tražili. Kad je, kao žrtva pjegavca, podlegao i talijanski zatvorski liječnik, kancelarija je zamolila Babarovića da bi mu vodio sprovod. Služio se časoslovom koji je sa sobom imao od dana uhićenja. Višim i potresnim glasom recitirao je *Miserere* i ostale sprovodne molitve. Iznosi kako je u životu imao prigode čuti brojne skladbe toga psalma, „*ali moram priznati da me taj psalam nikada nije dublje potresao nego tada kad ga recitirah u Zenici. Sav onaj štimung tuge i žalosti, koji je vladao u logoru, jako je potencirao snagu prorokova izražaja u tomu pokorničkom psalmu.*” Također je, zajedno s već spomenutim talijanskim kapucinom, vodio sprovod talijanskom časniku, žrtvi tifusa.

Kad je i Babarović obolio od pjegavca — što je omelo njegovo izvođenje pred nacistički prijevratni sud — naredbom zatvorskih vlasti odveden je gradskom župniku u Sarajevu da se za njega pobrine. On ga je, kao teška bolesnika u smrtnoj pogibelji, smjestio na zarazni odjel gradske bolnice. Bio je već primio i sakramente umirućih, ali uz požrtvovno zauzimanje liječničkog osoblja i bolničarki, ss. milosrdnica, postupno se oporavljao i konačno ozdravio. Svakodnevno je celebrirao u bolničkoj kapeli i u odsutnosti zamjenjivao bolničkog kapelana. Već je navedeno kako je upravo za njegova boravka u bolnici, na intervenciju sarajevskog nadbiskupa dr. Ivana Šarića i katehete dr. Romera, konačno prestao njegov status zatvorenika i udijeljena mu je sloboda.

U rujnu 1944. g. imenovan je kapelanom jednoga ženskog samostana u okolini Sarajeva. Konstatira kako se „u onoj samoći mogao dosta dugo pripravljati na propovijedi, kao nikada prije u životu, jer se župniku često dogodi da svoje vrijeme mora žrtvovati raznim poslovima”. Dotičnu je službu obavljao do oslobođenja Sarajeva i onda se krajem svibnja 1945. g. vratio u svoju župu Nrežišća, poslije 15-mjesečnog izbjivanja kao utamničnik, bolesnik i dušobrižnik redovnica.

5. Marljiv intelektualac

Babarović je bio klasičan lik svećenika visoke i svestrane izobrazbe, što su odavale i njegove rado slušane propovijedi. U tisku je objavio više radova s područja glazbe i lokalne crkvene povijesti, a veći broj članaka s navedenom tematikom ostavio je u rukopisu. U brojnim svescima svojih zapažanja, koja je djelomično vodio i na latinskom jeziku, često ističe da svećenik mora biti privržen znanosti i svetosti (*deditus scientiae et sanctitati*). „Svećenikova svetost — rekao je neki župnik — očituje se u naše dane, uz ostalo, i učenjem.”¹¹

O svećenikovoju svetosti Babarović piše ovako: „Svetost je u svećenika prva i glavna vlastitost. Nijedan svećenik Katoličke crkve nije pogodio stalež, ako nije nastojao biti svet. On ima ostaviti sva druga zanimanja i jedino nastojati oko svetosti: nastojati se što više Bogu približiti, posvetiti se razmatranju i nauku, svijet kao da ne vidi, što čuje kao da ne čuje. . . . Doduše, to nije lako; rijetki izabranici to mogu postignuti. Međutim, ako je svećenik to učinio, naime nastojao oko sve-

11. Je li istina da svećenik pripada prošlosti, Mala biblioteka Glasa Koncila 6 (bez naznake pisca i godine), 14. — Znakovito je ovdje naglasiti svjedočanstvo reanimiranih ljudi, koji su tijekom svoje kliničke smrti doživjeli susret s onostranošću. Oni su stekli uvjerenje kako je sposobnost ljubavi i stjecanje znanja najvažnije u životu: „učenje je proces koji su smrću ne prestaje, već se nastavlja i na onome svijetu”. To znanje nije samo sebi svrhom: „pretpostavlja se da mudrac ne samo da posjeduje znanje nego je sposoban da to znanje i moralno ispravno primijeni”. (R. MOODY, Život poslije života, Zagreb 1982³, 127).

tosti, onda je pogodio svoj cilj. Tada može biti zadovoljan sa staležom koji je odabrao." Očito je da „usta govore onim čega je srce prepuno" (Mt 12,34).

O Babarovićevoj širokoj kulturi i enciklopedijskoj izobrazbi svjedoče i svesci o tamnovanju. U njima često nailazimo na pojedine refleksije različita sadržaja. Rezultat su njegova tumačenja pojedinih konkretnih zbivanja ili plod razmišljanja u tamničkoj ćeliji. S tim u svezi piše: „Čovjeku koji provodi samotani život između četiri zida u sobi, a nema čime da se bavi, svašta pada u pamet. U ćeliji mi nisu dopustili da uzmem koju knjigu ni papira, olovke ni crnila." S pravom kaže Seneka da je „besposlica bez knjige smrt i ukop živa čovjeka". Pogotovo to vrijedi za ljubitelja knjige, kakav je bio Babarović. Zato je vrijeme ispunjavao meditacijama, koje je poslije stavio na papir.¹²

U spomenutim svescima, uz veći broj usputnih kraćih refleksija i asocijacija, opisano je sedam duljih razmišljanja. Obradene su teme: domoljublje hrvatskog svećenstva tijekom prošlosti; lom duhovnog jedinstva Europe, kao posljedica Lutherova istupanja; snaga vjere i prednosti njezina prakticiranja za čovjeka; Nietzscheova filozofija i njezina pogubna praktična primjena; djelo G. Papinija *Povijest Kristova*; etički pokret prof. M. Vidovića (Sarajevo 1922.); Ovidijevo zatočenje, glede kojega bilježi: „Meditirah kako je moje življenje u tamnici vrlo slično životu zatočena Ovidija. Ono je i teže, jer mi ne dopuštaju opisati svoje osjećaje, da u to upotrijebim dragocjeno vrijeme, a ne da ga tako uzalud gubim. On se mogao kreirati i razgovarati s ljudima, a meni je to posve uskraćeno. Zaključih da je moj sadašnji položaj gori od njegova zatočenja iz Rima na obale Crnoga mora."

6. Izgrađen mirotvorac

Ističući Babarovićeve posebne odlike, na prvom mjestu valja spomenuti njegovu miroljubivost. Onemogućavajući i najbezazlenije ogovaranje bližnjega, u najvećoj je mjeri primjenjivao evandeosku blagost. Izbjegavao je sukobe, svaki je nesporazum nastojao izgladiti, želio je živjeti u miru sa svakim pa i s onima koji su mu zagorčavali život. Bio je jedan od onih koji vole sami u sebi trpjeti, tražeći ut-

12. Tamnovanje francuskog pisca Lingneta (18. st.), koje je opisao u djelu *Memoari iz Bastille*, ima mnogo toga zajedničkog s Babarovićevim. Unatoč teškim prilikama življenja, Linguet opširnije opisuje svoje duševne nego tjelesne patnje: neočekivano uhićenje usred noći (Babarović je uhićen na spavanju), neizvjesnost koliko će tamnovanje trajati, nemogućnost izvijestiti najbliže o svojoj sudbini. Kao piscu posebno mu je teško padalo što mu u samici nije bilo dopušteno držati olovku i papir niti voditi bilo kakvu vrst bilježaka. Upravo takva bespomoćnost pogađala ga je neusporedivo teže od fizičkih nelagoda skopčanih sa životom u ćeliji.

jehu u molitvi, samo da ne bi bili povrijeđeni dobri međuljudski odnosi. Dobro je ovdje poslušati glas kršćanske starine: „*Rastužen duh Bogu postaje to bliži, što je dalje od ljudske hvale i naklonosti. On se oslanja na molitvu i, izvana pritismut, nastoji što bolje prodrijeti u ono što je unutarne.*”¹³

Kako svaki čovjek svugdje nosi sebe, ta je Babarovićeve krepost došla do izražaja i u danima njegova tamnovanja. Dok je jednom pušio od onih cigareta, koje je za nj ostavio franjevac iz Ljubuškoga, opazi ga jedan stražar i stane na nj vikati kako će zapaliti sobu, jer su se po tlu nalazili razbacani časopisi i knjige. Umljato mu je odgovorio kako pazi da ne bi koja žeravica pala na pod.

Razumljivo je da iza svakoga izgrađena mirotvorca stoji stalna samokontrola i vlast nad sobom. Za njegova boravka u osamici sarajevskog zatvora bilo je pravilo da, u prigodi šefova obilaska, svaki zatvorenik u mirnu stavu očituje razlog zašto je ondje dospio. Babarović to komentira: „*Do kakvih gluposti je došao taj režim novoga poretka! Uzurpira sebi pravo Stvoritelja. Za mene je ta ispovijed bila prava tortura. Došla mi je u pamet ona Kristova: 'Svojom ćete se strpljivošću spasiti' (Lk 21,19) pa se umirih bez težih posljedica za sebe.*”

U skladu s evanđeoskom izrekom: „*Tko se mača hvata, od mača i gine*” (Mt 26,52), na jednom mjestu izjavljuje kako je on samo predstavnik religije, a ne raspolaže nikakvom oružanom silom. Nema li uspjeha njegova riječ, na drugi način ne može ništa postignuti.

Miroljubivost uključuje maksimalno poštivanje, uvažavanje i prihvaćanje bližnjega. Takvo Babarovićevo ponašanje nije moglo ostati nezapaženo, što mu je i nadbiskup Šarić potvrdio: „*Svojom velikom dobrotom za sebe ste predobili cijelo osoblje sarajevske bolnice, od liječnika do zadnjeg poslužnika.*”

Zaključak

Zaokružujući višestruki prikaz o tomu vrijednom svećeniku, najprikladnije je navesti još nekoliko njegovih misli: „*U 24. godini mukotrpa rada na župama doživjeh da sam vođen kao zločinac, pače doživio sam nešto najstrašnije što čovjeku može snaći u životu (nacistički prijeki sud). Nije li sav moj život prošao u žrtvovanju, pregaranju i strpljivosti? U službi nisam imao praznika, za razonodu nisam putovao, još sam k tomu drugima pomagao u njihovoj službi. U svojoj župi za Drugoga svjetskog rata spasavao sam i pomagao svakoga, olakšavao ratne tegobe, imajući u vidu kao normu Isusov nauk da je svaki čovjek moj bližnji. (. . .) Život*

13. GRGUR VELIKI, Poučne knjige X., 47.

župnika odgovara životu neprekidna stražara. Po danu i po noći mora da se nađe kući, da bude uvijek u pripravnu stanju na zahtjev svojih župljana. Točno je pjesnik Hranilović nazvao gorske svećenike neshvaćenim mučenicima.”

Što se tiče prikaza Babarovića kao patnika – jer je ovdje upravo na tomu naglasak – u njegovu se životu na osobit način ostvaruje ona Apostolova: „U svom tijelu nadopunjam što nedostaje Kristovim patnjama za Tijelo njegovo, za Crkvu” (Kol 1,24). Sam napominje da je ljudsko pero nesposobno vjerno prikazati život logoraša. Također za opis jaukanja izbijenih zatvorenika (u njegovim uspomena ne nalazimo da je i on bio premlaćivan) izjavljuje: „Ljudsko pero to nije sposobno potpuno prikazati pa bilo ono u rukama najgenijalnijega mislioca i pisca, a kamoli u mojima.”

Opravdano se nameće pitanje kako slab čovjek može sve to izdržati i ostati u životu, kao što je bio slučaj s Babarovićem. Odgovor daje vjera: „Pa da mi je i dolinom smrti proći, zla se ne bojim, jer si ti sa mnom” (Ps 23,4). Imajući u vidu psihosomatsko jedinstvo čovjeka, aktualno se ovdje poslužiti sadržajnim aforizmom: „Nema ništa od čega bi tijelo patilo, a da se duša ne bi okoristila” (G. Meredith).

Kao čovjek knjige, Babarović je dobro znao Gospodnju riječ: „Usne svećenikove treba da čuvaju znanje” (Mal 2,7). To je dosljedno provodio u djelo, da izbjegne onu nadahnutu prijetnju: „Jer si ti znanje odbacio, i ja tebe odbacujem iz svećenstva svoga” (Hoš 4,6). Živeći tiho i povučeno,¹⁴ skroman u zahtjevima i s malim zadovoljan, poslušao je Kempenčev savjet: „Ne budi nikada posve bez posla; nego čitaj ili piši ili moli ili razmišljaj ili radi štogod korisno za zajednicu.”¹⁵

Nadamo se da taj miroljubivi svećenik, poslije požrtvovna pastoralnog rada i mnogih stradanja, već 10. godinu zasluženo uživa mir bez svađe i dan bez noći (*sine lite quies, sine nocte dies*). Takvim promicateljima mira upravljene su riječi iz Kristova govora na gori: „Blago mirotvorcima: oni će se sinovima Božjim zvati!” (Mt 5,9).

14. OVIDIJE: „Bene vixit qui bene latuit”.

15. Nasljeduj Krista I., 19.